El jurat, avui

Guillem Vidal i Andreu
President del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

Crec que no serà sobrer recordar el text de l'article 125 de la Constitució espanyola, no tant potser perquè, després dels anys, ens n'hem oblidat (malgrat els últims recordatoris), sinó perquè ho vulguem o no, ens ha de servir de pòrtic per a tot estudi o reflexió sobre el jurat. El precepte diu això: «Els ciutadans podran exercir l'acció popular i participar en l'Administració de justícia per mitjà de la institució del jurat, en la manera i pel que fa a aquells processos penals que la llei determini, així com en els tribunals consuetudinaris i tradicionals». La previsió constitucional, doncs, fa la impressió que ha aprofitat l'«acció popular» per enunciar la reinstauració a Espanya dels tribunals del jurat i no ha faltat qui manté que aquesta última institució jurídica mereixia un pronunciament singular. Si ho tenim en compte tot, cal reconèixer, en primer lloc, que mai un text constitucional espanyol no havia estat tan explícit en legitimar el jurat —recordem que l'Estatut de Baiona (1808) i la Constitució de Càdis (1812) només van enviar a les futures Corts la conveniència de la seva implantació i van ser després lleis ordinàries com la d'Impremta de 1820, la *Provisional* sobre l'organització del poder judicial de 1870, la Provisional d'enjudiciament criminal de 1872, la Llei es-

pecífica de 1888, decret d'abril de 1931, les que van organitzar la seva implantació i funcionament—; en segon lloc, que el text de la Constitució actual ve emmarcat sobre la rúbrica: «Participació dels ciutadans en l'Administració de justícia», amb què vertebra, d'una banda, el *dret de postulació* per mitjà de l'acció popular; d'altra banda, el *dret de participació jurisdiccional* per mitjà de la institució del jurat i, finalment, la supervivència dels tribunals consuetudinaris.

Aquesta última afirmació mereix un deteniment. S'ha dit que la Constitució espanyola, amb el recordat article 125, no imposava una obligació al legislador, sinó que, seguint l'indicatiu històric, només el facultava per instaurar el jurat si ho considerava convenient. Aquest sector ideològic es recolzava en la utilització del verb *podran* del text constitucional. Avui sembla una opinió consolidada que la llei refereix aquest *podran* als ciutadans, de manera que el text s'ha de llegir així: per mitjà de la institució del jurat els ciutadans podran participar en l'Administració de justícia. D'aquesta manera, si no s'instaura el jurat es priva el ciutadà d'un dret constitucional, el de participació jurisdiccional. Així doncs, la Constitució instaura un *deure organitzatiu* envers el qual es possibilita l'exercici d'un dret individual de participació.

Juntament amb tot el que s'ha exposat anteriorment, cal remarcar unes altres dues conclusions bàsiques, sorgides del text constitucional i recollides en l'actual Llei del tribunal del jurat.

Primera: La nostra Constitució no consagra un dret del ciutadà «a ésser jutjat» per tribunals del jurat, consagra el dret «a ésser jurat», és a dir, a ser jutjador del conciutadà. La distinció és important i no ho és tant com pot semblar a primera vista. És important en la mesura que allunya el nostre sistema jurídic del tipus anglosaxó en què, indubtablement, s'inspira. La sisena esmena de la Constitució dels Estats Units diu: «En tots els processos penals, l'acusat tindrà dret a un judici públic i ràpid, per mitjà d'un jurat imparcial seleccionat en l'Estat i en el districte on el delicte va ser comès». L'esmena catorzena reafirma la possibilitat de renunciar a un judici del tribunal tècnic. A Anglaterra —diu Fungairiño— el fet de ser jutjat o no per un jurat depèn del delicte que és objecte d'acusació: no hi ha cap jurat per als delictes menors (*misdemeanours*), hi ha un jurat a elecció del reu en els delictes menys greus o anomenats *híbrids* (*hybrid offences*) i és obligatori el jurat per als delictes més greus (*felonies*).

No obstant això, i per a tota la resta, en el nostre dret les regles de jurisdicció i competència no són electives, de manera que, encara sense l'específica consagració contitucional, el reu no podria escollir el seu tribunal. L'an-

terior afirmació alguns l'han volguda vincular al jutge predeterminat per la llei, però no s'ha d'oblidar que aquell sí que és un dret del ciutadà, recollit en l'article 24.2, encara que es refereix al «jutge ordinari».

Segona: El dret és configurat com un dret deure o dret obligació. Sembla clar que l'article 125 no configura un deure o una obligació dirigits directament al ciutadà. També és evident que la Constitució imposa deures la concreció dels quals exigeix l'anomenada *interpositio legislatoris* (articles 30, 31, 118). No obstant això, tampoc no sembla que sigui aquest el cas del tribunal del jurat pel que fa al deure, ja que ni tan sols està enunciat en el text constitucional. L'opinió més generalitzada avui, no exempta de raonables contestacions, busca els recolzaments en altres preceptes constitucionals; així, l'article 1.1, que consagra la justícia com a valor superior de l'ordenament jurídic; l'article 1.2, que situa la sobirania nacional en el poble; el 9.1, que subjecta els ciutadans no només a la Constitució sinó a la resta de l'ordenament jurídic; el 117, que fa emanar a la justícia del poble, i, en fi, el 118, que consagra el deure prestacional o de col·laboració amb jutges i tribunals: però potser una interpretació lògica permeti arribar a millors resultats. Si, com vèiem, la nostra Constitució ha imposat el «deure organitzatiu» d'instaurar el jurat com una manera de participació ciutadana en l'Administració de justícia, aquest interès objectiu, d'abast constitucional, legitima l'acció legislativa d'imposar l'obligació de formar part del jurat com a única via de «possibilitar l'actuació» d'aquest jurat.

El fet cert i per ara definitiu és que la Llei del 23 de maig de 1995 configura així l'Estatut del jurat, com un dret obligació, l'incompliment del qual és sancionat, i ho justifica l'exposició de motius amb aquestes paraules: «La Llei parteix de la concepció que l'Estat democràtic es caracteritza per la participació del ciutadà en els afers públics. Entre aquests no hi ha cap raó per exceptuar els esmentats a impartir la justícia, sinó tot el contrari, s'ha d'establir un procediment que satisfaci aquest dret constitucional de la manera més plena possible». En definitiva: article 1.1 de la nostra Constitució pel que fa a la configuració d'Espanya com a Estat social i democràtic de dret.

L'article 125 de la Constitució espanyola no especifica ni concreta el model de tribunal del jurat que pretén que s'instauri a la nostra nació. L'antiga pugna entre partidaris del jurat pur i els de l'escabinat va mantenir, doncs, el seu vigor i la seva virulència després de 1978. S'havia d'optar entre una de les dues formes o crear una fórmula nova. Segons la meva opinió, es va optar per l'última, malgrat que la semblança millor s'ha de buscar en el jurat pur.

El jurat pur es manté en els països anglosaxons. A Anglaterra el jurat opera només en causes criminals i com a jurat de decisió. El *Grand Jury* o jurat

de presentació va ser abolit el 1948. Formen l'òrgan col·legiat dotze persones, o onze si s'han utilitzat totes les recusacions. La conformitat prèvia evita el judici i suposa la dissolució del jurat. Si l'acusat no es conforma, hi ha una exposició de l'acusació i una de la defensa, una pràctica de prova i resums de les parts. El jutge informa després sobre la prova i la seva valoració. Les decisions de culpabilitat, o no-culpabilitat per alienació mental s'han d'adoptar per unanimitat, si bé des de la *Criminal Justice Act* de 1967 s'admet la majoria d'onze sobre dotze o de deu sobre onze, tenint en compte que després de les dues primeres hores de deliberació no es pot apel·lar la decisió absolutòria i la defensa pot apel·lar el veredicte (*conviction*) i la sentència (*sentence*).

Als EUA hi ha fins i tot cinquanta variants de jurat. Però el més interessant o característic és l'existència o supervivència del gran jurat. La cinquena esmena a la Constitució diu així: «Cap persona no podrà ser acusada d'un crim infamant (s'entén amb pena superior a tres anys de privació de llibertat), excepte per presentació i inculpació d'un gran jurat». El gran jurat federal està integrat per disset persones com a mínim i vint-i-quatre com a màxim, que s'han de pronunciar sobre si existeixen suficients indicis (*prima facie evidence*) perquè una persona sigui acusada davant d'un tribunal. En el cas que sigui així, un portaveu presenta un *indictment* que constitueix la base de la posterior inculpació. El petit jurat (*Pety Jury*) varia pel que fa a la composició. En el cas dels tribunals federals, s'estableix que el nombre de membres del jurat és de dotze, però en els tribunals federals s'admet un nombre més petit de membres, fins a sis, ja que el Tribunal Suprem ha declarat que cinc són insuficients. El veredicte ha de ser per unanimitat; no obstant això, el Tribunal Suprem ha entès que un veredicte de nou vots de culpabilitat sobre tres de no-culpabilitat no viola els continguts del procés pertinent (Apodaca c/ Oregon 1971, citat per Iñaki Esparza). En el cas d'un jurat integrat per sis persones, l'únic veredicte vàlid és el d'unanimitat (Burch c/ Louisiana 1979). Entre sis i dotze no hi ha jurisprudència.

El sistema d'escabinat impera, en canvi, en la legislació continental: França, Itàlia, Alemanya, Portugal, etc., amb el nombre variable de jutges i escabins i amb majories que també varien de la simple a la dels dos terços en veredicte de culpabilitat. Aquest no és, no obstant això, el nostre precedent històric, tant el de la Llei del 20 d'abril de 1888, que preveu el tribunal «de dotze jurats i tres magistrats o jutges de dret» (article 1r), com el del Decret del 22 de setembre de 1931, que integra el tribunal amb tres magistrats com a jutges de dret i vuit jurats amb dos suplents» (article 1r), ja que en tots dos casos es distingeix nítidament entre el veredicte o judici sobre el fet i la

sentència o judici de dret. Quant a la resta de característiques, l'escabinat no és la fórmula elegida pel legislador actual, de manera que no entraré en la seva anàlisi.

Una sèrie de conclusions es poden extreure del material proporcionat per l'estudi de la legislació comparada:

1a) Els països continentals han anat optant tots per la fórmula mixta de l'escabinat i fins i tot alguns no han tingut mai jurat pur;

2a) la permanència del jurat pur anglosaxó es basa en una forta tradició històrica; en l'acceptació social gairebé unànime de la institució, fracassi o no fracassi en casos notables; en la consciència ciutadana que es tracta d'un servei públic, i en una provada capacitat econòmica per al seu manteniment;

3a) l'existència d'instruments processals —principi d'oportunitat, afavoriment de la conformitat i del pacte— més utilitaristes que formals o de legalitat fan que el nombre de casos criminals que arriben al jurat sigui realment escàs.

El nostre sistema actual, qualificat d'híbrid, s'ha d'adscriure forçosament al de jurat pur, però amb una intervenció del magistrat president tan essencial que realment l'allunya dels seus homòlegs. La «Interlocutòria de fets justiciables» (article 37 de la Llei del tribunal del jurat) comporta l'assumpció de la facultat de valorar l'existència de proves sobre el fet per part del jutge de dret, i la delimitació de l'«objecte del veredicte» (article 52), que determina el fet enjudiciable, les quals són condicionants molt especials del nostre procés que han portat algun sector doctrinal a reclamar la denominació de *jurat tutelat*. En canvi, les «instruccions al jurat» (article 54) no són tan originals, sempre que siguin ben enteses pel que fa a les referències sobre «la naturalesa dels fets sobre els quals hagi versat l'acusació».

Vegem ara alguns dels principis que desenvolupa la Llei. Començant per la fase d'instrucció, continuant per la del judici oral i finalitzant pel sistema de recursos. Les reformes estructurals en la *fase d'instrucció*, entenc que són les següents:

— 1a. Creació d'un procediment instructor especial.

— 2a. Limitació del coneixement a determinats delictes.

— 3a. Potenciació del principi acusatori.

— 4a. Concentració processal en dos cercles successius d'activitat.

— 5a. Instauració del principi contradictori i la mesura cautelar de presó provisional.

1a) *Creació d'un procediment instructor especial.* Els nostres legisladors, sens dubte, es van haver de trobar davant el dilema de mantenir els actuals sistemes d'instrucció o acudir a un procediment nou que, integrat a

la Llei especial, coexistís amb els de la Llei d'enjudiciament criminal (LECRIM). De manera clara i específica, l'exposició de motius de la Llei orgànica del tribunal del jurat (LOTJ) no indica les causes per les quals s'ha optat per aquesta darrera posició, però no resulta difícil extraure-les del contingut íntegre de la Llei. Potenciar —com veurem després— el principi acusatori i mantenir el jutge d'instrucció en posició d'absoluta neutralitat, aspiració que la Llei no només trasllada als judicis amb jurat sinó que obliga a estendre-la a tots els procediments en el termini d'un any (disposició final quarta), només es podia aconseguir, segons el meu parer, d'aquesta manera, fugint de procediments ja establerts amb tots els seus vicis i corrupteles, en un procés sense dilacions. El nou procediment ha de ser ràpid, breu, tramitat amb urgència i preferència, dirigit exclusivament a determinar la certesa del fet, la seva possible atribució a l'autor i la raonabilitat de l'acusació, així com la competència objectiva de l'enjudiciament per jurats.

2a) *Limitació del coneixement a determinats delictes.* Mantenint l'elenc de competències, amb lleus modificacions, durant la II República, la Llei de 1888 va significar el marge competencial més ampli del jurat a Espanya.

Convé fer dues precisions abans de prosseguir:

Primera. En aquesta matèria, com és lògic, l'extensió de la competència depèn del tipus de jurat que s'implanti. Com diu Quintero Olivares, un jurat exclusivament de fet, la intervenció del qual es limiti a decidir si el fet s'ha produït i si l'acusat o acusats hi han participat, pot implicar una quantitat de matèria superior a un jurat que hagi de fer actes de valoració jurídica addicional; al mateix temps, aquest jurat podrà condicionar l'abast de la seva competència objectiva segons que sigui un jurat *pur* o *escabí*.

Segona. Les previsions del legislador han anat acompanyades de tota una sèrie d'«advertiments» parlamentaris pel fet que es tractava d'una primera experiència de legislació sotmesa a totes les modificacions que aconsellés en el futur la implantació i el funcionament de la institució i, de fet, ja s'ha produït la primera i importantíssima modificació al Senat referent a aquesta matèria. I una segona amb l'aprovació del nou Codi penal.

Dit això, sembla oportú assentar les bases de la competència objectiva general sobre dues coordenades, una de positiva i una altra de negativa. La primera obliga a atribuir a la competència dels tribunals del jurat (TJ) els delictes que contenen una innegable valoració social (delictes contra l'honor), així com aquells on la titularitat del bé jurídic protegit sigui col·lectiva (medi ambient). Per contra, es diu que no és aconsellable atribuir als TJ els delictes de bagatel·la que els faci innecessaris o antieconòmics, els que continguin

elements normatius de gran complexitat jurídica i els que comportin una gran càrrega de conflictivitat social (vegeu terrorisme).

No sembla que la LOTJ hagi seguit totes aquestes pautes, si ens atenim a la inclusió dels delictes d'amenaces i de violació del domicili i a l'exclusió dels delictes sexuals, per exemple.

3a) *Potenciació del principi acusatori.* Ferrajoli diu que l'enjudiciament per jurats i el sistema acusatori no tenen implicació teòrica sinó coincidència històrica. El fet cert i constatat és que l'enjudiciament per jurats, en totes les legislacions, coincideix amb un sistema processal acusatori pur. La presència al nostre país fins ara d'un sistema inquisitiu ha desdibuixat l'interès prevalent de la fase posterior, pública i contradictòria, fins al punt que l'han qualificada doctrinalment d'«ombra xinesa» del sumari (Tomàs Vives) o de «paròdia del procés» (Serra).

La nova Llei pretén la imparcialitat o la «neutralitat» del jutge, en un doble sentit: només pot actuar a instància de part i la seva iniciativa investigadora ha de ser subsidiària.

Quant a l'activitat judicial «incident», podem veure els preceptes següents de la Llei:

Art. 24.1. Valoració sobre la *versemblança* del fet objecte de denúncia, querella o imputació.

Art. 27.3. Diligències *necessàries* d'investigació sobre el fet justiciable i sobre les persones objecte d'imputació.

Art. 32.3. Sobre la decisió de la pràctica de *diligències complementàries* imprescindibles —se suposa— amb l'únic objecte de «decidir la procedència de l'obertura del judici oral» (vegeu l'art. 31.2).

Com a activitat judicial *essencial* el jutge procedeix a l'obertura del judici oral i determina tant el fet o fets justiciables com la persona o persones que podran ser jutjades (vegeu l'art. 33).

4a) *Concentració processal en dos cercles d'activitat.* Conforma el primer una *compareixença* innominada, prevista en l'art. 25 de la Llei. El seu objecte —i això pot ser discutit— se centraria a verificar la possible existència d'un delicte i la seva atribució apriorística a l'imputat. Així sembla que es pot deduir del darrer incís de l'art. 26.1.

El segon cercle el defineix l'anomenada *audiència preliminar* (vegeu l'art. 30 de la Llei). Aquí ja existeixen les qualificacions provisionals de les parts i per tant es tracta d'un autèntic *judici de valoració*. Com diu Napi (mencionat per Varela), en relació amb l'audiència preliminar del nou procés penal italià, es tracta d'un judici de *mero rito* i no d'un *giudizio di merito*; no mira, doncs, l'existència de raons per a la condemna, sinó l'existència d'una causa raonable per sotmetre una persona determinada a judici.

5a) *Instauració del principi contradictori en la mesura cautelar de presó provisional.* Principi contradictori que, convé recordar, ja havia estat impulsat pel nostre Tribunal Constitucional en la seva Sentència 206/1991, del 30 d'octubre. Ho instaura la Llei abraçant tots els procesos penals, per mitjà de la introducció de l'apartat *bis* 2 de l'art. 504 de la LECRIM i la modificació de l'art. 539. És lògic pensar que aquesta modificació s'ha de vincular a l'encoratjada aspiració d'instaurar un procés penal general i comú basat en els principis acusatori i de contradicció, com ho preveu la disposició final quarta, cinquena després de la modificació del Senat.

La reforma essencial sorgeix de la necessària petició de part per a l'adopció de la mesura cautelar i de l'obligada audiència de l'imputat amb el seu lletrat.

La introducció d'un model acusatori en una fase encara eminentment inquisitiva i la tòpica mancança de mitjans materials i personals en l'Administració de justícia, han estat les opcions fàcils de contestació immediata davant la nova normativa, sense tenir en compte potser les previsions de la disposició transitòria quarta.

Però el que sembla haver passat desapercebut i s'ha de ressaltar amb especial vigor és la ja explícita referència —i doblement, en l'art. 504 *bis* 2, paràgraf quart, i en l'art. 539, també paràgraf quart— del risc de fugida, pressuposició bàsica, segons el meu parer, de les decisions judicials sobre privació de llibertat.

Curiosament, una de les parts menys afectades per la Llei orgànica 5/1995 és la del judici oral, pròpiament dit. L'article 42.1 de la Llei es limita, en aquest aspecte, a allò que disposen els articles 680 i els següents de la Llei d'enjudiciament criminal i instaura només una sèrie de mesures, entre les quals cal destacar les següents:

1a) *Posició de l'acusat.* La Llei estableix que l'acusat o acusats se situaran a la sala «de manera que sigui possible la seva immediata comunicació amb els defensors». La disposició és una còpia de la de tots els països que ja disposen de jurat i obliga a una reestructuració de les sales de judici, ja determinada per la presència de l'òrgan col·legiat d'onze membres.

2a) *Torn d'intervenció prèvia.* A diferència del judici ordinari, les parts gaudeixen, en el judici de jurat, d'un torn anterior a la pràctica de prova per explicar el contingut de les seves respectives qualificacions i la finalitat de les proves proposades.

3a) *Valoració de la prova.* La Llei orgànica estableix en l'article 46 una sèrie de mesures en la fase probatòria, que es poden resumir en:

a) Els membres del jurat podran dirigir per escrit, per mitjà del magistrat

president i després de la declaració de pertinença, preguntes als testimonis, perits i acusats.

b) El ministeri fiscal i les altres parts podran interrogar l'acusat, els testimonis i els perits sobre les contradiccions en què incorrin respecte al que van declarar en la fase d'instrucció, però aquestes declaracions no es podran llegir.

c) Les declaracions fetes en fase d'instrucció no tindran cap valor probatori, excepte les que sorgeixin de la prova anticipada.

4a) *Dissolució del jurat.* La Llei regula quatre causes de dissolució del jurat:

a) quan el judici oral s'hagi de suspendre per cinc o més dies (article 47);

b) quan, un cop conclosos els informes de les parts, el magistrat president estimi que del judici no sorgeix l'existència d'una prova de càrrec que pugui fonamentar una condemna de l'acusat (article 49);

c) en cas de pena superior a sis anys, quan hi hagi conformitat amb l'escrit d'acusació (article 50);

d) quan el ministeri fiscal i les altres parts acusadores desisteixin de la petició de condemna.

Però, en tot cas, la fase que presenta més singularitats és la que s'instaura una vegada finalitzat el judici oral. És aquí on amb més vigor s'accentua el caràcter de *jurat tutelat* que impregna la Llei.

El magistrat president haurà de fixar l'*objecte* del veredicte al jurat i ho farà d'acord amb els escrits de qualificació de les parts i segons el desenvolupament de la prova practicada. Haurà de proposar al jurat:

a) els *fets* objecte d'acusació i defensa;

b) els *fets* contraris i els favorables a l'acusat;

c) l'existència de *causes d'exempció de responsabilitat criminal*;

d) el grau d'*execució i participació*;

e) les *circumstàncies modificatives de la responsabilitat criminal*;

f) la *culpabilitat* o *no-culpabilitat* del reu;

g) l'aplicació, si escau, dels beneficis de remissió condicional de la pena i de la petició d'indult.

A continuació, caldrà instruir el jurat sobre el contingut de la funció, sobre les normes que regeixen la deliberació i la votació, sobre la forma del veredicte i, el que és més important, sobre la naturalesa dels fets jutjats i sobre la valoració de la prova, i s'ordenarà, això sí, la Llei que «vigilarà» de no fer cap al·lusió a la seva opinió sobre el resultat probatori.

El *veredicte*, com sabem, no requereix la unanimitat. S'ha dit que la unanimitat només és practicable pels jutjats de pocs membres i de nombre pa-

rell. És notori que la unanimitat ha provocat en altres països que també posseeixen jurat pur i les dilacions de tot tipus que produeix. Fins i tot, com s'ha vist, les legislacions tendeixen a flexibilitzar el rigor de la norma encara que mantenen majories molt qualificades per al veredicte de condemna. Els nostres projectes tendien a establir la norma d'unanimitat, però aquesta es va perdre abans del tràmit parlamentari. I va caure també durant el trajecte la possibilitat del vot particular. I atès l'augment del nombre de jurats, de set a nou, en virtut d'una esmena al Congrés, sembla que les normes de la majoria s'adapten millor al nostre tipus de jurat. Si de cas, com també sabem, la majoria varia segons que la declaració sigui de culpabilitat o de fets provats contraris a l'acusat (7/2) o de no-culpabilitat o fets favorables (5/4).

La Llei orgànica del tribunal del jurat en regular el sistema de recursos contra decisions dels òrgans que intervenen en el procés es va trobar novament davant de dues opcions en conflicte: d'una banda, regular el seu propi sistema de recursos o tornar a enviar la revisió a la normativa processal vigent; d'altra banda, complir amb el principi de doble instància o mantenir la fermesa de la decisió popular.

I. Quant al primer tema, la Llei ha optat per modificar determinats preceptes de la d'enjudiciament criminal incorporant al llibre V un nou títol I anomenat *Del recurs d'apel·lació contra les sentències i deteminats actes*, integrat pels articles 846 *bis a* a *f* i modificant la redacció del 847 i 848. La tècnica podrà ser qualificada de «no gaire recomanable» (Narváez Rodríguez), però té l'avantatge de no moure l'assentament general en matèria revisional. El que ja resulta menys comprensible és que reguli els tràmits del recurs d'apel·lació contra les sentències dictades pels tribunals del jurat, amb què es multipliquen els procediments, i no ho ha fet així, en canvi, amb les apel·lacions contra els actes perquè planteja problemes de tramitació sobre la normativa a seguir.

II. Quant al segon tema, convé recordar que l'article 14.5 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics estableix que: «Qualsevol persona declarada culpable d'un delicte tindrà dret que la decisió condemnatòria i la pena que li hagin imposat estiguin sotmeses a un tribunal superior, d'acord amb allò que prescriu la llei». L'article 2n del Protocol 7è del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i Llibertats Fonamentals, de 22 de novembre de 1948 (firmat per Espanya el 1988, però sense que hagi estat ratificat encara i, per tant, sense que s'hagi publicat al Butlletí Oficial de l'Estat) diu així: «1. Qualsevol persona declarada culpable d'una infracció penal per un tribunal té dret que la declaració de culpabilitat o la condemna sigui exa-

minada per un tribunal superior. L'exercici d'aquest dret pot ésser subjecte a excepcions respecte de les infraccions de caràcter menor definides per la Llei, així com en els casos en què l'interessat hagi estat jutjat de primera instància per un tribunal superior o hagi estat declarat culpable i condemnat després d'un recurs contra la seva absolució».

Els pactes internacionals imposen, com veiem, el principi de doble instància penal, però el seu mandat, en els termes de l'article 10.2 de la nostra Constitució, pot i s'ha d'ajustar al seu estricte contingut, és a dir, a la procedència només en cas de decisió condemnatòria i a la concreció a aquesta o a la pena.

Davant de tot això, que no presenta greus problemes en l'àmbit dels tribunals tènics, sorgeix la doctrina del poble sobirà i de la seva infalibil·litat. Com —diuen— pot un simple tribunal tècnic revisar o corregir el que ha dit el poble, si en aquest resideix la sobirania nacional (article 2 de la Constitució) i n'emana precisament la justícia (article 117.1)? La qüestió quedaria resolta atribuint la revisió a un altre tribunal del jurat, amb què s'acomplirien les previsions constitucionals i les dels pactes internacionals, ja que difícilment es pot afirmar que el tribunal tècnic sigui un «tribunal superior» al del jurat. L'argument (Carmona Ruano) que distingeix entre l'exercici de la sobirania per mitjà del sufragi, que no es pot variar perquè és un poder de decisió, i l'exercici del poder jurisdiccional, que sí que pot ser revisat perquè és un poder de coneixement (convenciment), no sembla totalment apropiat si es pensa que encara en aquest segon supòsit també el jurat decideix —després del seu convenciment— sobre el fet i la culpa.

El fet cert i just, malgrat tot, és que en la majoria dels països del nostre entorn i, sens dubte, en el dret anglosaxó, es permet la revisió de les sentències dictades per un tribunal del jurat, per bé que en el dret continental es tracta d'un tribunal d'escabins. En el nostre dret històric, la Llei del jurat, del 20 d'abril de 1888, preveia unes específiques vies d'impugnació del veredicte: l'anomenat *recurs de reforma* i el de *cassació*.

La reforma, articles 107 i els següents, consistia en la devolució del veredicte al jurat pels jutges tècnics, bé d'ofici, bé a instància de les acusacions o de les defenses, pels motius següents: 1) Manca de resposta categòrica a alguna pregunta. 2) Contradicció o incongruència en les respostes. 3) Inclusió en el veredicte d'alguna declaració o resolució que ultrapassés els límits de la resposta categòrica a les preguntes. 4) Infracció de les normes sobre deliberació i votació. Si després de la tercera deliberació i votació es mantenien els defectes, el tribunal de dret decidia el lliurament de la causa a un nou jurat. La similitud d'aquesta regulació amb els actuals articles 63, 64 i 65 resulta

evident, encara que, amb millor tècnica legislativa, la Llei orgànica no ho reguli com a recurs.

La revista de la causa, articles 112 i els següents, es produïa quan el tribunal de dret, també d'ofici o a instància de part, però sempre per unanimitat, declarava que el jurat havia incorregut en «error greu i manifest en pronunciar el veredicte» perquè «essent manifesta, pel resultat del judici, sense que es pugui oferir dubte racional en contra, la no-culpabilitat del processat, el jurat l'hagués declarat culpable» o viceversa. No esqueia un segon judici de revista i la conseqüència era el lliurament de la causa a un nou jurat. Avui el principi de presumpció d'innocència actua amb més rigor i *ex ante*, ja que l'article 49 de la Llei orgànica faculta el magistrat president a dissoldre el jurat quan «del judici, no en resulti l'existència de prova de càrrec que pugui fonamentar una condemna de l'acusat».

Si de cas, la Llei de 1988 autoritzava el recurs de cassació contra la sentència dictada pel tribunal de dret en judicis per jurat i preveia quatre motius per raó de l'especificació del procediment juntament amb els generals.

La Llei orgànica de 1996 ha optat per un recurs d'apel·lació davant les sales civil i penal dels tribunals superiors de justícia i intenta curullar-ne així la infrautilització i evitar la sobrecàrrega de la sala segona del Tribunal Suprem, encara que l'exposició de motius ho raoni basant-se en el fet que «respon a una antiga aspiració en la delimitació competencial per al coneixement de l'apel·lació. Si més no, cal fer, per acabar, dues consideracions:

1a) No es tracta d'un veritable recurs d'apel·lació en el sentit tradicional del concepte. No es recorre per pur interès o disconformitat amb la resolució, sinó que els motius d'impugnació vénen legalment fixats. No existeix una cognició completa del procés sinó que es limita als temes que han estat objecte d'impugnació. En cap cas s'admet la pràctica de prova en segona instància.

2a) El seu àmbit de coneixement és encara més limitat que la cassació. Cal que s'observi que l'objecte d'apel·lació en cas d'infracció del precepte constitucional o legal és la sentència —no el veredicte— i que actua només pel que fa a «la qualificació jurídica dels fets» i a la «determinació de la pena» (article 846 *bis a* apartat *b*). La intangibilitat del fet provat només es pot revisar, doncs, en cas de sentència condemnatòria i per l'existència de prova de càrrec.

Com a conclusió, crec que he donat a entendre que la LOTJ planteja nombrosos problemes i que la institució mateixa del jurat també els plantejarà, però és la nostra Llei i és el nostre jurat, potser no són els millors, però

són els nostres... i ja és hora de començar a estimar tot allò que és nostre.

Ara bé, l'èxit del jurat a Espanya no es pot fixar només en la bondat de la llei o en l'imperatiu constitucional, s'ha d'aconseguir la concurrència de les bases sociològiques, estructurals i econòmiques necessàries per al seu desenvolupament, i nosaltres, els juristes, hem de procurar el seu impuls per mitjà d'una interpretació integrada i correctora de la llei.